

6. Возняк О.Т. Основи наукових досліджень у будівництві / О.Т. Возняк, В.М. Желих. – Львів : Вид-во НУ "Львівська політехніка", 2003. – 173 с.

7. Лесик Х.Р. Визначення теплових характеристик термосифонного сонячного колектора / Х.Р. Лесик, В.М. Желих // Науковий вісник НЛТУ України : зб. наук.-техн. праць. – Львів : РВВ НЛТУ України. – 2012. – Вип. 22.4. – С. 23-28.

Лесик Х.Р. Анализ эксергетической эффективности термосифонных солнечных коллекторов для условий умеренного климата

Проанализировано современное энергетическое положение в мире и обозначены энергосберегающие меры для его улучшения и сравнены теплотехнические характеристики жидкостных и воздушных солнечных систем. Предложена конструкция термосифонного коллектора для домов коттеджного типа. Представлены результаты натурных экспериментальных исследований по определению эксергии предложенного воздушного гелиоколлектора и его эксергетического коэффициента. Результаты вычислений представлены в графическом виде.

Ключевые слова: термосифонный солнечный коллектор, солнечная система, эксергия, воздушная система отопления.

Lesik Ch.R. Analysis of the exergy efficiency of thermosiphon solar collectors for mild climate

Reviews the current energy situation in the world and outlines a number of energy-saving measures for its improvement and made the comparison teplotehnyh characteristics of liquid and air sun systems. The construction Thermosiphon solar collector House cottage. Presented results of field experimental research on definition of exergy efficiency of the proposed air solar collector and its coefficient of exergy. Results of calculations are presented graphically and analytically.

Keywords: thermosiphon solar collector, solar system, exergy efficiency, air heating system.

4. ЕКОНОМІКА, ПЛАНУВАННЯ ТА УПРАВЛІННЯ В ГАЛУЗЯХ

УДК 351.72

Проф. Г.І. Башнянин¹, д-р. екон. наук;
доц. В.А. Сидоренко², канд. екон. наук; аспір. М.Б. Люлик¹

ДОКАПІТАЛІЗАЦІЯ КОМЕРЦІЙНОГО СЕКТОРУ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ ЯК ЧИННИК ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ

Проаналізовано рівень капіталізації комерційного сектору банківської системи України, обґрунтовано можливість повторної економічної кризи, запропоновано шляхи підвищення рівня капіталізації вітчизняних комерційних банків.

Ключові слова: капіталізація, комерційні банки, банківське регулювання, банківський нагляд.

Вступ. Фінансовий стан окремого комерційного банку зокрема і комерційного сектору банківської системи загалом, а також перспективи його розвитку значною мірою залежать від рівня капіталізації. Недостатня капіталізація гальмує еволюційні процеси у банківському секторі та обмежує позитивний вплив банків як джерела доступних "довгих" грошових ресурсів на реальний сектор економіки.

Місія комерційного сектору банківської системи в економіці держави зводиться не лише до проведення фінансових розрахунків між контрагентами на ринку. Він покликаний нагромаджувати вільні кошти суб'єктів банківської діяльності і трансформувати їх в інвестиції. А це можливо лише за належного рівня капіталізації банків, який на сьогодні є недостатнім для забезпечення стабільного розвитку банківської системи та покриття ризиків у діяльності банків.

Аналіз останніх досліджень. Питання капіталізації банків розглянуто у працях дослідників банківської тематики, зокрема: М. Боровікової, З. Васильченко, О. Вовчак, Г. Крамаренко, В. Корнільюка, О. Копилока, І. Крючкової, А. Марцина, В. Міщенко, Е. Прушківської, М. Савлука, К. Черкашина, Н. Шевчук. З огляду на актуальність проблеми капіталізації комерційних банків в Україні, метою цього дослідження є оцінка рівня капіталізації комерційного сектору банківської системи та виявлення можливих шляхів вирішення виявлених проблем.

Результати дослідження. Дослідники одногосно стверджують, що рівень капіталізації банківської системи України є недостатнім. В.С. Марцин основну проблему капіталізації вбачає у недостатній адекватності капіталів банків до обсягу сформованих ними активів і належного обслуговування узятих на себе грошових зобов'язань [1, с. 82]. А.С. Марцин переконаний, що проблема недостатньої капіталізації постійно супроводжує розвиток бан-

¹ Львівська КА;

² Київський торгово-економічний університет

ківської системи України (від кінця 90-х років), оскільки початковий капітал тоді формувалася за умов поступового знецінення національної грошової одиниці [2, с. 6].

Зазвичай для оцінки достатності капіталу банківської системи прийнято порівнювати його із ВВП. Достатній рівень капіталізації для забезпечення відтворювальних процесів в економіці повинен становити 6-7 % до ВВП, чого в Україні наразі не досягнуто. За світовими нормативами рівень капіталізації комерційного сектору банківської системи України відносно її зобов'язань становить лише 15,5 % [3, с. 8]. Як стверджує Г.А. Крамаренко, капіталізація банків на сьогодні є номінальною, тобто задається адміністративно законодавчими і нормативними актами, оскільки практично відсутній вторинний фондовий ринок банківських фінансових активів [4, с. 205].

Банківський капітал на такому рівні неспроможний забезпечити розширене відтворення економіки. Отже, нагально постає питання про необхідність збільшення рівня капіталізації банківської системи України. Цього можна досягнути завдяки взаємоузгодженим діям органів державної влади, на які покладається державне регулювання банківської системи, а також самих банків. За умови розгортання прогнозованого нового етапу економічної кризи у світі, недокапіталізація вітчизняних банків поглибить її наслідки.

Експерти МВФ переконані у можливості повторної кризи. За їх розрахунками річні темпи зростання співвідношення зовнішнього боргу держави до ВВП понад 5 відсоткових пунктів можуть свідчити про зростання ризику фінансової кризи приблизно через 2 роки [15, с.22].

Табл. Динаміка співвідношення валового зовнішнього боргу України до ВВП (2004-2011 рр.)

Рік	Валовий зовнішній борг, млн грн	ВВП у фактичних цінах, млн грн	Частка зовнішнього боргу у ВВП, %	Темп зростання співвідношення боргу до ВВП, %	Абсолютний приріст темпу зростання співвідношення боргу до ВВП, %
2004	126674,52	345100	36,71	–	–
2005	30652,31	424700	7,22	19,66	–
2006	200075,95	544153	36,77	509,44	489,78
2007	275285,6	720731	38,20	103,88	-405,56
2008	403772,75	948056	42,59	111,50	7,62
2009	782774,3	913345	85,70	201,23	89,73
2010	825617,06	1082569	76,26	88,99	-112,24
2011	934308,852	1314000	71,10	93,23	4,24

Розрахував автор на підставі даних [15, с. 236]

Аналіз отриманих даних дає змогу зробити цікаві висновки, зокрема у 2006 р., порівняно з 2005 р., абсолютний приріст темпу зростання співвідношення валового зовнішнього боргу України до ВВП становив майже 490 відсоткових пунктів, а у 2008 р. це поглибило економічну кризу в державі. Оскільки у 2009 р. аналізований показник становив понад 89 відсоткових пунктів, це свідчить про реальну ймовірність повторної економічної кризи у 2012 р. Така нестабільна економічна ситуація у країні, яка доповнюється борговою кризою європейських банків, викликає занепокоєння щодо ризиків у

вітчизняній банківській системі. В умовах зростаючої ризиковості діяльності банків, з огляду на можливі економічні труднощі, постає питання про необхідність підвищення рівня капіталізації у вітчизняній банківській системі. Певні кроки у цьому напрямку уже здійснено. Так, заходи органів державної влади спрямовані на боротьбу із кризою, зокрема сприяли вирішенню проблем капіталізації. Прийнятий 15.02.2011 р. Закон України "Про внесення змін до деяких законів України щодо регулювання діяльності банків" встановлює мінімальний статутний капітал у сумі 120 млн грн і передбачає на виконання цієї норми п'ятирічний термін. У початковій редакції законопроекту передбачався мінімальний статутний капітал у сумі 500 млн грн, але під тиском Асоціації українських банків ця сума зменшена до 120 млн грн.

Це позитивні зміни у вітчизняному законодавстві, оскільки раніше мінімальний розмір статутного капіталу на законодавчому рівні закріплювався у євро. З одного боку, це посилювало недовіру до гривні. З іншого боку, як слушно зауважують експерти, визначення мінімального розміру статутного капіталу у євро зумовлює необхідність визначення мінімальних вимог щодо капіталу функціональних банків також у прив'язці до цієї валюти. Це може спровокувати штучне обмеження діяльності окремих банків, оскільки у часі кризи важко нарощувати капітал, з одного боку, а з іншого – курс євро коливається відносно гривні [5, с. 26].

Світова фінансова криза виявила необхідність змінити стандарти оцінки достатності капіталу банків. До Базеля-II внесуть відповідні зміни, які передбачатимуть посилення вимог у період економічного піднесення та їх послаблення у період кризи. Тобто внесуть пропозиції щодо контрциклічного банківського нагляду. Запровадження контрциклічного підходу не в змозі забезпечити уникнення кризи, але, на нашу думку, він здатний мінімізувати її наслідки на відміну від проциклічного нагляду. За рішенням країн Великої двадцятки при здійсненні банківського нагляду необхідно диференціювати його залежно від масштабів банку, характеру й обсягу здійснюваних ним операцій. Також висловлена думка про необхідність зміни проциклічної політики нагляду на антициклічне регулювання (резерви повинні формуватись не лише на поточні витрати, а й на витрати у довгостроковій перспективі).

Проблему капіталізації необхідно вирішувати на двох рівнях – державному і на рівні комерційного сектору банківської системи. Держава в особі НБУ може застосовувати такі інструменти для регулювання достатнього рівня капіталізації: встановлення мінімального розміру капіталу для новостворених банків; обґрунтовані нормативи адекватності капіталу банків здійснюваним операціям; спостереження за якісними показниками рівня капіталізації; контроль за дотриманням встановлених вимог та застосування санкцій до їх порушників [6, с. 279].

За рівнем капіталізації комерційного сектору банківської системи України стежить НБУ, який уповноважений, застосовуючи перелічені інструменти, реалізувати коригувальні дії. На заклик НБУ щодо підвищення капіталізації активніше відреагували іноземні банки порівняно з вітчизняними.

Протягом кризи загальний обсяг власного капіталу банків з іноземними інвестиціями зріс на 35 %, а власний капітал вітчизняних банків збільшився лише на 6 % [7, с. 136]. Ми переконані, що така ситуація зумовлена кращими можливостями іноземних банків до залучення коштів за рахунок материнських компаній, тоді як вітчизняні банки практично обмежені лише внутрішніми ресурсами.

Розглянемо також можливості застосування непрямих інструментів, які дають змогу нарощувати банківський капітал. Так, В. Міщенко пропонує залучення додаткового акціонерного капіталу; залучення стратегічних інвесторів; поліпшення якості капіталу та вдосконалення його структури; капіталізація прибутків; продаж своїх акцій банками на відкритому фінансовому ринку; вдосконалення розрахунку та розроблення систем моніторингу банківських ризиків [8, с. 6]. Е.В. Прушківська переконана, що дієвими заходами будуть такі: зобов'язання продавати акції; заборона на виплату дивідендів; обмеження на розмір відсоткових ставок за зобов'язаннями; заборона на виплату надлишкових компенсацій менеджменту [9, с. 415]. Більшість перелічених заходів на сьогодні успішно втілюються. Зокрема, відповідно до чинного законодавства, банки повинні створюватись у формі відкритого акціонерного товариства або публічного товариства. Таким чином відкривається можливість до залучення нового акціонерного капіталу, зокрема фізичні особи набувають права купувати акції банків на фондовому ринку. Але розмір капіталу банку не можна розглядати як ізольований самостійний показник. Лише співвідношення капіталу банку з обсягом його активних операцій дає реальне уявлення про фінансове становище оператора ринку. Отже, зростання рівня капіталізації повинно співвідноситись із збільшенням обсягів активних операцій банку. Ці співвідношення необхідно відображати у стратегічних і тактичних планах банківської діяльності. Позитивним чином на рівень капіталізації також впливає покращення якості капіталу банку, а також досягнення задовільного рівня покриття капіталом банківських ризиків.

У посткризових умовах проблема капіталізації постає особливо гостро і як один із можливих способів її вирішення І.Р. Крючкова [10, с. 53] вбачає у державній підтримці. Але, що характерно, автор пропонує надавати кошти лише сильним конкурентоспроможним банкам, чие банкрутство викличе паніку серед населення. Більше того, дослідник стверджує, що банкрутство дрібних банків буде сприяти оздоровленню банківської системи. На нашу думку, доцільність державної підтримки у вигляді позик потрібно розглядати з позиції її необхідності, оскільки державна підтримка є крайнім варіантом капіталізації банку (обтяжує платників податків), коли неможливо скористатись іншими. Стосовно банкрутства малих банків, то таке явище у будь-якому разі позначиться на комерційному секторі банківської системи загалом, оскільки похитне довіру населення до банків як надійних фінансових підприємств. Банківська система, як виявлено, дуже чутливо реагує на настрої та очікування суб'єктів ринкової діяльності і банкрутство як явище є вкрай негативним.

Пропонуємо для уникнення банкрутства – процеси реорганізації та реструктуризації банків. Об'єднувальні форми реорганізації операторів банківського ринку, здійснені шляхом злиття і поглинання дають змогу, з одного боку – підвищувати капіталізацію новостворених банків, а з іншого – попередити та мінімізувати негативне ставлення з боку споживачів банківських послуг, зумовлене банкрутством.

Результати спеціалізованого дослідження, проведеного у 2001 р. у країнах із перехідними економіками, виявили у них перенасичення банками. Зокрема рівень перенасичення банками в Україні становив 46 %, у Болгарії – 64 %, у Казахстані – 71 %, у Росії – 83 %, у Вірменії – 90 %. У більшості європейських банківських системах налічується від 12 до 142 банків [11, с. 32]. У таких умовах К. Черкашина обґрунтовує доцільність створення в Україні двох банківських холдингових груп. Перша складатиметься із 33 банків капітал яких змінюється від 70 до 100 млн грн і банку Надра. Другий холдинг повинен об'єднувати Укрсоцбанк і банки із розміром капіталу менше 70 млн грн. За цих умов на ринку функціонуватиме 74 незалежних банки і дві холдингові групи і "зникнуть неконкурентоспроможні банки із низьким рівнем капіталізації" [12, с. 43].

На нашу думку, попри очевидні переваги створення банківських холдингових груп (концентрація капіталу, юридична незалежність учасників) існує також низка недоліків, зокрема штучність такої організації комерційного сектору банківської системи, а також збільшення банківських ризиків. Із зростанням структурних компонентів організації банківського бізнесу виникають труднощі із його управлінням. В українських умовах недосконалих корпоративного управління та ризик-менеджменту створення банківської холдингової групи вважаємо передчасним. Труднощі з ліквідністю або ризиковою кредитною діяльністю можуть зумовити рецидив кризових явищ у банківському секторі України. У світі внаслідок кризи на державному рівні заохочується поділ банківських корпорацій з метою зменшення ризиків втрати ними ліквідності для банківських систем.

З іншого боку, О.Д. Вовчак переконана, що об'єднання банківського капіталу може вирішити проблему досягнення мінімального розміру капіталу окремими банками, але загалом рівень капіталізації комерційного сектору банківської системи загалом не зросте [13, с. 7]. Окрім того, М. Савлук стверджує, що не варто прирікати маленькі банки на вимирання. Якщо маленькі банки якісно обслуговують вкладників, а у великих банків виникають проблеми, то навіть приєднувати великі до маленьких [14, с. 7]. Лише зростання капіталу кожного комерційного банку зокрема може сприяти зростанню рівня капіталізації комерційного сектору банківської системи загалом.

Висновки. На підставі проведеного дослідження можемо стверджувати, що рівень капіталізації комерційного сектору банківської системи України є недостатнім. Нестабільна економічна ситуація в країні на фоні боргової кризи європейських банків поглиблює виявлену проблему, вирішувати яку необхідно на двох рівнях. Лише виважена взаємоузгоджена політика органів державної влади у комплексі з відповідними діями керівництва комерційних банків спроможні підвищити рівень капіталізації банківської системи. Зокре-

ма необхідно: на державному рівні впровадити контрциклічний нагляд за діяльністю банків, моніторити якісні показники рівня капіталізації, контролювати дотримання вимог до нормативів адекватності капіталу банків здійснюваним операціям та застосовувати санкції до порушників. На рівні комерційних банків необхідно забезпечити підвищення якості капіталу, капіталізацію прибутків, активне впровадження ризик-менеджменту, котирування акцій банків на відкритому фінансовому ринку. Реалізація комплексу запропонованих заходів дасть змогу вирішити проблему недостатньої капіталізації комерційного сектору банківської системи України.

Література

1. Марцин В.С. Проблеми і шляхи підвищення капіталізації банківських установ в управлінні капіталом банку / В.С. Марцин // Фінанси України : зб. наук. праць. – 2007. – № 2. – С. 77-88.
2. Криклій А.С. Злиття та поглинання банків: методи оцінки вартості бізнесу та досвід / А.С. Криклій // Економіка і держава : зб. наук. праць. – 2008. – № 10. – С. 6-9.
3. Кириченко О. Банківська система України: виміри системної кризи / О. Кириченко // Економічний часопис – XXI : зб. наук. праць. – 2009. – № 9-10. – С. 7-12.
4. Крамаренко Г.А. Банківська система України в умовах глобалізації: захист національних інтересів, безпека розвитку / Г.А. Крамаренко // Бюлетень міжнародного нобелівського економічного форуму. – 2008. – № 1. – С. 197-206.
5. Довгань Ж. Фінансова стійкість банківських установ у період економічної кризи / Ж. Довгань // Вісник НБУ : зб. наук. праць. – 2009. – № 4. – С. 20-26.
6. Присяжнюк О.П. Регуляторна політика Національного банку України щодо капіталізації банківського сектору України / О.П. Присяжнюк // Науковий вісник Національного університету державної податкової служби : зб. наук. праць. – 2009. – № 2. – С. 277-284.
7. Корнилюк В.Р. Іноземні банки в Україні: особливості розвитку в період фінансової кризи / В.Р. Корнилюк // Науковий вісник Національного університету державної податкової служби України : зб. наук. праць. – 2010. – № 1. – С. 135-142.
8. Міщенко В. Проблеми капіталізації та консолідації банківської системи України / В. Міщенко // Вісник НБУ : зб. наук. праць. – 2008. – № 10. – С. 2-7.
9. Прушківська Е.В. Сучасний стан інтеграції банківської системи України у світовий фінансовий простір / Е.В. Прушківська, А.С. Перетятко // Вісник Донецького національного університету : зб. наук. праць. – Сер. В: Економіка і право. – 2009. – № 1. – С. 415-422.
10. Крючкова І.Р. Сучасний стан та шляхи подолання банківської кризи в Україні / І.Р. Крючкова // Проблеми та перспективи розвитку банківської системи України : зб. наук. праць. – 2008. – № 24. – С. 14-21.
11. Сухотеплий В. Модель банківської системи України з мінімальною кількістю банків / В. Сухотеплий // Вісник НБУ : зб. наук. праць. – 2008. – № 1. – С. 32-34.
12. Черкашина К. Банківський холдинг: переваги та недоліки для банківського сектору України / К. Черкашина // Вісник НБУ : зб. наук. праць. – 2009. – № 1. – С. 42-45.
13. Вовчак О.Д. Вплив глобалізаційних процесів на форми та методи реструктуризації банків в Україні / О.Д. Вовчак // Науковий вісник Національного університету державної податкової служби України : зб. наук. праць. – Сер.: Економіка та право. – 2010. – № 1 (48). – С. 3-9.
14. Відновлення фінансової стійкості банківської системи України: антикризові заходи / За матеріалами круглого столу // Вісник НБУ : зб. наук. праць. – 2009. – № 5. – С. 3-11.
15. Офіційний сайт НБУ. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.bank.gov.ua.

Башнянин Г.И., Сидоренко В.А., Люлык М.Б. Докапитализация коммерческого сектора банковской системы как фактор экономического роста

Проанализирован уровень капитализации коммерческого сектора банковской системы Украины, обоснована возможность повторного экономического кризиса, предложены пути повышения уровня капитализации отечественных коммерческих банков.

Ключевые слова: капитализация, коммерческие банки, банковское регулирование, банковский надзор.

Bashnyanyn G.I., Sidorenko V.A. Lyulyk M.B. Additional capitalization of commercial banking sector as a factor of economic growth

The level of capitalization in the commercial sector of the banking system of Ukraine is analyzed, the possibility of repeated economic crisis is reasonably, the ways of increasing the capitalization of domestic commercial banks is proposed.

Keywords: capitalization, commercial banks, banking regulation, banking supervision.

УДК 230.3423:336

Доц. О.Ю. Носов, д-р екон. наук – Львівська КА

ФУНКЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ПОГЛИБЛЕНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Досліджено розвиток функцій НБУ в умовах трансформації економіки України, зокрема традиційні функції, їх реальне виконання та ефективність. Проаналізовано спроможність НБУ забезпечувати стабільність грошей. Запропоновано основні напрями зміни функцій НБУ для підвищення стабільності грошової системи в післякризовий період.

Ключові слова: центральні банки, гроші, грошова система, державне регулювання, трансформація економіки.

Вступ. Поглиблення трансформаційних процесів потребує перегляду традиційних функцій НБУ. Напрями діяльності НБУ визначились у процесі ринкових реформ і поступово наповнювались новим змістом відповідно до чергового стану трансформації економіки. Проте в умовах глобальної фінансово-економічної кризи виявились ще не вирішені проблеми в діяльності НБУ. Крім того, в розвинених економіках визначилась тенденція до реформування центральних банків та перегляду їх функцій.

Різні аспекти, пов'язані з дослідженням функцій центральних банків та розвитком монетарної сфери, висвітлено у роботах українських та зарубіжних авторів: Г. Башнянина, А. Гальчинського, А. Грищенко, О. Дзюблюка, О. Козюка, С. Науменкової, М. Савлука, Ф. Мишкіна та ін.

Метою дослідження є аргументація необхідності перегляду функцій НБУ для підвищення стабільності національних грошей в умовах поглибленої трансформації української економіки.

Виклад основного матеріалу. Тривалий період центральні банки вважались спроможними здавати грошовим системам потрібні параметри. Проте результатами надмірних регулятивних заходів був лише короткотривалий ефект, а згодом негативні явища тільки посилювалися. В інших випадках, коли вдавалося регулювати окремі параметри монетарної сфери, не вдавалося досягти її системної стабільності. Центральні банки контролюють процес формування грошової пропозиції та окремих грошових агрегатів. Проте поступово втрачався високий кореляційний зв'язок між зміною пропозиції грошей та очікуваними результатами регулювання. Зростання інфляції в розвинених країнах стало поштовхом до пошуку нових підходів для забезпечення стабільності грошових систем [2].

Періодично висувуються різноманітні проекти з обмеження повноважень центральних банків та їх реформування. В одних випадках пропо-